

Възпитателни насоки на програмната система

Доц. д-р Елена Събева, ПУ „П. Хилендарски”

Разработката презентира ПС „Дете със златно сърчице” във възпитателно-ценностен контекст. Предмет на анализ са педагогическите основи на системата и по-конкретно нейната целева част. Задачата е да се изведат възпитателните акценти, които в педагогическия процес на подготвителна група често пъти са завоалирано поставени. Целта е не противапоставянето на двата процеса – възпитание и обучение, а намиране на баланса между тях.

Програмна система „Дете със златно сърчице” е поредният опит в търсенето на оптималната формула за възпитание на детето. Тя е част от утвърждаващото се през последните години плуралистично педагогическо пространство, чието разнообразие провокира правото на детския учител да избира, да изразява отношение и да носи своята отговорност, доказвайки на себе си и на обществото, че е активен участник в процеса, наречен „ново педагогическо мислене и действие”. Програмната система е лесно разпознаваема по заглавието си „Дете със златно сърчице”, носещо посланието за възпитание не само с ум, но и със сърце. Любовта е израз на вътрешната свобода и емоционален комфорт на педагога, които го правят по-търпелив в очакванията си, по-позитивен в мислите си и по-активен в действията си.

Основанията за избор на тази тема са провокирани както от изискванията на съвременния социум за възпитание на автономна личност, така и от все по-натрапчиво проявяващия се възпитателен дефицит в организацията на педагогическия процес в подготвителната група на детската градина. Противно на социалните очаквания, все по-голямо значение както за родителите, така и за немалка част от педагозите има по-скоро специалната готовност на детето за училище, отколкото личностната му готовност. Необосновано защо, възрастният днес се впечатлява от информираността на детето, а не от неговата възпитаност.

Подобни констатации са достатъчно основание целта на настоящето изследване да бъде насочена към възпитателните измерения и приоритети на програмната система „Дете със златно сърчице”. Във връзка с целта се поставят следните задачи:

1. Анализ на „Книга на учителя”, по посока на педагогическите интенции на програмна система „Дете със златно сърчице”;
2. Извеждане на възпитателните акценти на програмна система „Дете със златно сърчице”, в контекста на съвременната педагогическа практика.

За решаване на първа задача се прави анализ на педагогическите основи на ПС „Дете със златно сърчице”, по посока на целта и задачите.

Целта на ПС „Дете със златно сърчице” е структуриране на интеракцията педагог-дете във възпитателно-ценностен контекст. Търси се промяна в педагогическия процес на подготвителната група, която да утвърди закономерната връзка между възпитание и обучение, където възпитанието е цел, а обучението - средство за реализиране на целта. При формулировката на целта се вземат под внимание ценностите на съответното общество. Ако преди послушанието е ценност, то днес то влиза в противоречие с интензивните социални трансформации. Само един силен Аз може да се справи със стресогенните и фрустриращи фактори на съвременния непредсказуем свят. Вземайки за отправна точка динамиката на социалните процеси и по-точно бъдещето, възпитателната цел е включена в йерархична възпитателна система, обединяваща личностни качества като самоинициативност, активност, креативност и адаптивност, присъщи на автономната личност. Автономността на личността днес се налага като ценност, смислов конструкт на това, което е социално и

лично желано. Така формулираната цел се реализира чрез три групи задачи, всяка една от които визира основните структури на педагогическия процес: педагогът, детето и програмното съдържание, опосредстващо взаимодействието между педагога и детето. Първата задача гласи: осигуряване на единство от ново педагогическо мислене и действие. Тази задача се реализира на три взаимосвързани равнища: рефлексивно, субект-субектно и дейностно.

Поставянето на рефлексивното ниво на първо място говори, че всяка промяна в педагогическата система тръгва от педагога. Още в самото начало се осмисля връзката между иновацията в педагогическия процес и самоактуализацията на педагога.

Признато е действието на закона, според който “възпитанието на другите започва от собственото ни възпитание...Можем да дадем само това възпитание, каквото самите ние сме получили...” [3]. С други думи, само личности могат да възпитават личности.

Защитава се тезата, че за компетентността на съвременния педагог се съди и от степента на владеене на рефлексията като механизъм на самопознание. В тази връзка се посочват различните типове рефлексия: интелектуална; личностна; рефлексията като вътрешен диалог; праксиологическа рефлексия /по В. Василев[1].

Субект-субектното равнище отразява отношението на педагога към възпитаника като по този начин утвърждава субект-субектната парадигма във възпитанието. Тя е резултат от внедряването в педагогическата теория и практика на личностно-хуманния подход към детето, който променя и постановката за възпитанието, разбирано като интерактивен процес. Новото педагогическо мислене и действие в единство изисква нов тип отношение на педагога към детето, основано на възпитателните принципи: принцип за хуманност и толерантност; принцип за стимулиране на индивидуалността; принцип за автономно развитие; холистичен принцип. Действащи в единство тези принципи гарантират хуманистичен тип педагогическо общуване, което означава зачитане уникалността на всяко дете и приемане на различното като ценност. Приложените принципи на възпитание се трансформират в качества на възпитаника, зад които прозира степента на автономност на детската личност. Автономността се свързва с уменията за избор и за изживяване на последствията от избора, с натрупването на субективен опит като най-ценно възпитателно средство.

Дейностното равнище отразява отношението на педагога към организацията на педагогическата дейност в детската градина. Тук се обръща специално внимание на сега действащата практика на загърбване на възпитателния процес в подготвителните групи на детската градина за сметка на задължителните обучаващи ситуации.

Определено възпитанието в предучилищна възраст не бива да разчита на случайности, тъй като то е първият целенасочен обществен организирания процес с решаващо значение за формиране на бъдещата личност. В този план се предлагат и съответните условия:

1. Адаптирана към детето физическа среда, осигуряваща му пространството за свободни дейности и игри, благоприятстваща неговото физическо и психическо

здраве;

2. Подходяща

емоционална атмосфера, скъсяваща дистанцията педагог-дете, формираща чувство на сигурност и принадлежност към групата;

3. Разширено социално пространство за създаване на приятелска среда, за формиране на умения у детето за живот в група;

4. Професионално-стандартизирана педагогическа система, в която детето се включва посредством педагогическата компетентност на възпитателите.

На дейностно равнище новото педагогическо мислене и действие в единство означава, че реализацията както на обучаващите, така и на игровите ситуации са детерминирани на стратегическата позиция на възпитанието.

Втората задача ориентира педагогическото общуване към детските чувства и перспективата им на развитие.

Задачата се обуславя от особеностите на емоционално развитие на детската личност и от емоционалните измерения на подготовката на детето за училище. През периода на детство емоциите имат доминиращо значение в структурата на личността. Детето възприема света не толкова чрез мисленето, колкото чрез чувствата си. Характерни особености на детските емоции са непосредствеността и неустойчивостта им, което предава още по-голяма важност на проблема за насочването му в правилната посока. За целта е необходимо познаване особеностите на емоционално развитие на 6-7-годишното дете, като изходна база за структуриране на възпитателния процес. Зараждането на “Аз-а” - способността на детето да осъзнава себе си като самостоятелно същество, създава предпоставки и за развитие на способността у детето да изразява своите собствени преживявания. Същевременно формирането на Аз-а предполага и формиране на способността у детето да се поставя на мястото на другия, както и да съпреживява на емоционалното състояние на другия. Така в края на предучилищна възраст се появяват нов тип емоции - “социални емоции” /А.Запорожец, Я. Неверович/. Всъщност развитието на социалните емоции е свързано с появата на нов тип мотиви /социални/. Детето се радва не само, когато удовлетворява своите непосредствени желания, но и когато прави добро на другия. Следователно детето изпитва радост и удовлетворение при спазване на социалната норма, което свидетелства за функциониране в единство на емоционалните и когнитивни процеси. Свързването на знанията за нормата с положителни емоции гарантира и формирането на положително емоционално отношение към нея. Усвояването на нравствената норма предполага не само познаване на съдържанието ѝ, но и изразяване на емоционално отношение, мотивиращо нейното съблюдаване. Това означава, че усвояването на нормите на хуманни отношения е възможно само при активиране на хуманните чувства. В този смисъл чувствата са емоционална основа за осъзнаване на нормите като регулатори на човешко поведение.

Обобщено преобразуванията в емоционалната сфера на 6-7-годишните деца се свеждат до изменения в съдържанието на емоциите – появява се особена форма на съпреживяване, на съчувствие на действията и на състоянието на другия. Тази способност Г. М. Бреслав нарича “емоционална децентрация” и я приема за най-важният показател за личностно формиране на детето. Умението на детето да погледне от позиция на другия, подхранва толерантността и приемането на различното. Това е качество, което повече от всякога е социално необходимо, и което позволява на детето да живее съвместно с другите деца в атмосфера на взаимно уважение. В този смисъл, възпитанието, основаващо се на детските чувства стимулира и подготовката на детето за училище. Пригодността на детето за училище най-пряко кореспондира с умението му да се учи. Според Д. Голман седемте ключови компонента на тази способност са свързани с емоционалната интелигентност: самочувствие, любопитство целенасоченост, самоконтрол, обвързаност, способност за общуване, желание за сътрудничество [2]. Изброените способности се явяват емоционални измерения на подготовката на детето за училище. Обяснимо защо, успехът в училище до голяма степен зависи от емоционалните характеристики, оформени в подготвителната група на детската градина. Това е постижимо при наличие на педагогическо общуване,

подкрепящо самочувствието на детето, неговото любопитство и удоволствието му от процеса на обучение. Подобни резултати в развитието на емоционалната сфера не могат да разчитат единствено на случайността. Необходимо е емоционално обучение, което да интегрира емоционалните с познавателните елементи като по този начин се увеличава вероятността за научаване.

Третата задача акцентира върху възпитателната стойност на знанието. Въпросът за характера на знанията и за стратегията им на поднасяне е перманентно актуален. Практиката показва, че самоцелното усвояване на знанията, придружено от задължителния характер на обучаващата ситуация, потиска желанието на детето за активно включване в процеса. Заучените от него факти не могат да бъдат нито мярка за разбиране, нито показател за овладени способности, още повече за възпитаване на ценности. Педагогическата практика показва, че центрираното обучение в подготвителните групи изместват донякъде възпитателните цели. Всъщност в предучилищна възраст обучението е детерминирано на възпитанието, което означава, че негов краен резултат не са заучените факти, а тяхното въздействие върху чувствата, мислите и поведението на детето. Възпитателната стойност на знанията се изразява във формирането на ценности. Тази характеристика на знанието правят педагогическите процеси “възпитание” и “обучение” практически неделими. Докато знанието се преподава, то ценността се възпитава. Ценността е смислов конструкт на това, което е желано. Ценностното отношение възниква не от мисълта, а от чувствата. Например детето знае, че трябва да бъде добро, но за да стане такова, то трябва да преживее добротата и най-вече да поиска да бъде добро.

Залагайки на възпитателната стойност на знанието, педагогическият процес се трансформира във възпитателно-ценностен, формиращ основите на личности, притежаващи непреходните ценности за свобода, човешка любов и автономност, в това число и ценности, наложени от новия век – асоциираност и толерантност. С други думи, знанията, побрани, поднесени и усвоени да осигурят единството между познавателния факт, съответното умение и ценността, към която се насочва детето. Ценностното измерение на знанието е в полагане основите на отношения, продуциращи у детето вяра в себе и хармония с околния свят. Следователно знанията, които ще се поднасят на децата следва да носят не само фактологичен, но и ценностен заряд. Възпитателната стойност на знанието, може да се обясни с функцията на ценностите - да направляват избора между възможните алтернативи, който избор диктува и формата на поведение.

Анализирайки педагогическите интенции на ПС „Дете със златно сърчице” могат да се изведат следните възпитателни акцента:

1. В съответствие с изискванията на съвременния социум, водещ възпитателен акцент е създаване на условия за възпитание на автономна личност.
2. Иновациите във възпитанието започват от самоактуализация на педагога. За компетентността на съвременния педагог се съди и от степента на владееене на рефлексията като механизъм на самопознание.
3. Новият тип отношение на педагога към детето е основано на следните възпитателни принципи: принцип за хуманност и толерантност; принцип за стимулиране на индивидуалността; принцип за автономно развитие; холистичен принцип.
4. Структурирането на педагогическия процес във възпитателно-ценностен контекст означава, че различните видове ситуации са детерминирани на приоритетните възпитателни задачи.
5. Педагогическите интеракции се основават на емоционалността на детето, като възрастова особеност. Връзката между познания и емоции прави педагогическото

взаимодействие по-силно и резултатно.

6. Акцентира се върху възпитателната стойност на знанията. Възпитателното измерение на знанието свежда процеса на обучение не само до придобиване на факти, а и до възпитаване на ценности, адекватни на съвременната социална ситуация.

Литература:

1. Василев, В. Рефлексията в познанието, самопознанието и практиката. Макрос, Пловдив, 2006, с.243
2. Голман, Д. Емоционална интелигентност. ИК „Кибеа”, 2000
3. Дако, П. Фантастичните победи на модерната психология. Прев. от англ. ез., София, 1995, 372-373с.